

Förord

Den 4/1 1999 slutade jag min tjänstgöring i marinen och övergick från att vara chef för Minbyrån vid Försvarets materielverk till att bli pensionär. Sedan officersexamen 1961 har jag - med avbrott för studier vid Militärhögskolans allmänna och sedan även tekniska kurs samt vid Försvårshögskolan - haft förmånen att få tjänstgöra i stort sett hela tiden i minvapnet. Med teknisk kurs i bakfickan och med så lång tid inom minvapnet så har jag fått tillfälle att arbeta mycket med sjöminteknik – en ”förmån” som inte drabbar alla minörer, som normalt mest arbetar inom minröjning.

Under min tid som chef för flottans Minskola vid Berga örlogsskolor började jag fundera en hel del över vårt mintekniska arv. I takt med att minutvecklingen framskred och minorna blev allt mer sofistikerade, var det angeläget att förnya och modernisera utbildningsmaterielen. Men vad att göra med det gamla? Vart tog minorna vägen när de blev uttrangerade? Av pedagogiska skäl fanns det anledning att spara arvet, vilket till en del gjordes på minskolan. Men senare tiders flyttningar och moderniseringar har successivt utarmat det som sparats. Inte alla har väl haft tanken på att mycket var historiskt värdefullt. Vid utrensningar i Marinkommandonas minförråd har många gånger kvasten sopats allt för hårt. Flottan har inte varit bra på att ta hand om arvet. Flottan har inte haft någon form av ”förbandsmuseum”, dit man kunnat skicka materielen och ställa ut den som en påminnelse om vår historia. Där har man varit bättre inom Kustartilleriet. Varje KA-regemente har sitt eget förbandsmuseum – värdefulla historiska guldgruvor, inte minst i dag när så mycket av vårt gamla försvar omstruktureras och mycket försvinner.

Förvisso finns det regler för hur man ska förfara vid uttrangering av materiel för att spara intressanta objekt för framtiden. Jodå, det finns väldigt mycket minkrigsmateriel (sjömin-, minröjnings- och minskyddsmateriel) vid våra försvarshistoriska museer. Men efter den genomgång jag nu gjort av tillgångarna, så kan jag bara konstatera att åtskilliga pusselbitar saknas i samlingarna. Och det mesta som finns står i förråd dit allmänheten inte har tillträde. Dessvärre är det ungefär samma läge vad beträffar dokumentation i Krigsarkivet. Oerhört mycket finns, men viktiga pusselbitar saknas. Detta innebär att vissa mintyper, eller i varje fall historien kring dessa, i stort sett är spårlost försvunna.

Hösten 1998 var Flottans Minklubb inbjuden till ett studiebesök i Finland för att ta del av Finlands minvapen och även medverka till att skapa en finsk minklubb. Ett imponerande besöksprogram innehöll bland annat en mottagning i Finska marinens minmuseum. En pensionerad finsk minör, Eero Auvinen, hade fått i uppdrag att samla det finska sjöminsystemet till ett minmuseum. Ett bergförråd hade ställts till hans förfogande. Det var ett imponerande museum med en spännande redovisning av finsk minkrigsföring under gångna krig. Inte minst var det en aha-upplevelse att se hur många olika mintyper Finland köpt från Sverige under andra världskriget. Vid detta besök vände Rolf Wigström, ordförande i Flottans Minklubb, blickarna mot mig med orden: ”Frasse, nu vet du vad du ska göra när du går i pension nästa år! Vi vill se ett svenskt minmuseum!”

Jag åtog mig inte på stående fot att skapa ett minmuseum! Men själv hade jag tankarna på att efter pension ta reda på vilka minsystem vi haft i Sverige och även att inventera vad som finns kvar av arvet och katalogisera detta. Så jag tog Rolfs ord som ett officiellt uppdrag från Minklubben att göra denna inventering. Som ett beslutat av detta arbete borde det sedan finnas ett underlag för att bedöma om det över huvud taget finns materiel nog för ett museum – den museala delen är dock en senare fråga. Men tankarna på hur att arrangera ett minmuseum presenterade jag i skisser för nära 20 år sedan!

Tankarna och planläggningen för genomförande av denna studie presenterades för Försvarets museikommitté, som anammade idéerna och täckte de direkta kostnaderna för inventeringsarbetet. Avrapportering av resultatet har enligt uppdrag gjorts till Marinmuseet i Karlskrona. Från min tidigare arbetsplats vid Försvarets materielverk, har jag inom ramen för det omfattande utgallringsprogrammet i marinen, Vårflod, fått gott stöd för kopiering och databehandling av allt underlag. Jag har också fått FMV hjälp med att få underlaget i tryck och utsänt till berörda.

Vid rundresor till museer och förband har jag också fått mycket god hjälp och stöd. Det har varit roligt att träffa alla, som med entusiasm och glädje jobbat med den museala verksamheten.

Det har tagit mycket längre tid än vad jag först trott att genomföra detta arbete. 95% av arbetet har gått tämligen fort och något så när inom ramen för vad jag tänkt mig, men de sista 5%-en tenderade till att ta 80% av tiden! Det har varit något av ett detektivarbete att försöka spåra upp kvarvarande dokumentation om mintyperna. I stort sett all mindokumentation under 200 år skulle behöva gås igenom vid Krigsarkivet för att hitta alla ledtrådar. För att över huvud taget bli färdig med arbetet, så har granskningen stannat vid c:a 1 000 dokument, huvudsakligen relaterade till FMV. Tyvärr har därför vissa uppgifter fått utlämnas för en del minor. Förhoppningsvis (men inte 100 % säkert) är alla mintyper presenterade.

En tidsgräns med datum 2000-01-01 har satts för denna mintekniska sammanställning. Förutom att tiden är ett milleniumskifte, så passar tiden väl in med den omfattande omstruktureringen inom försvaret. Av bland annat sekretesskäl kan det vara lämpligt att lägga "locket på" här. Vad gäller vid denna tidpunkt ännu operativa mins-system, så är också dessa med i katalogen. Men datauppgifterna är begränsade till att hålla sig inom ramen för MATSÅK – sekretessföreskrifter för respektive mintyp. Även utrangerade mintyper, tillverkade efter omkring 1960, har belagts med vissa restriktioner eftersom arvet från dessa till viss del kan gå igen i nya minor. Många ritningar i Krigsarkivet över gamla minor har kvar sin hemligstämpel. Det är inte rimligt att nu i efterhand "avhemliga" dessa ritningar. Såväl Krigsarkivet som Försvarets materielverk har granskat föreliggande arbete från sekretessynpunkt. (Hänv: KrA 43-2000/666 2002-10-23 samt FMV ProjSjö 34 430:59478/02 2002-11-13.) ***Det som presenteras i denna skrift om sjöminor över 200 år innehåller inget som i dag är hemligt.***

Som en slutsats av detta arbete kan jag konstatera att det finns c:a 200 historiska minor bevarade runt om i landet. Av dessa bedöms spontant c:a 35 – 40 olika typer (på sikt c:a 50) kunna utnyttjas för ett eventuellt minmuseum utan att åderlåta befintliga utställningar vid förbands- eller försvarshistoriska museer.

Ett stort tack till alla runt om i landet, som varit mig behjälpliga i detta arbete! Särskilt vill jag tacka Lennart Hagbjer på FMV, utan vars datatekniska hjälp det förmodligen aldrig blivit någon ordning på allt underlag. Min dotter Nelly har också haft en hel del synpunkter på språkliga formuleringar och dispositioner – tack för det!

Det är min förhoppning att denna sammanställning av Sveriges totala minutveckling under 200 år skall kunna vara till nytta och glädje för minörer, minskolor, museer, forskare och andra intressenter.

Tyresö 2002 – 09 – 24

Carl Gustav Fransén